

P. K. Pejdž

ECCE HOMO

POEZIJA KAO ISTORIJSKI IZVOR

Da bismo istinski razumeli neku prošlu epohu ili njen deo, dužni smo da posegnemo za svim izvorima koji su nam na raspolaganju, uključujući i poeziju. Ipak, čini se da naučna historiografija to zaboravlja. Još, sada već davnih, sedamdesetih godina prošlog veka, Andre Marlo je pisao: „Povijest nerado priznaje izuzetnost književnog stvaralaštva. Ona kao da na neki čudan način zatvara oči pred činjenicom da nijedno umetničko stvaranje ne ide samo od sebe.“¹ I danas se, čini se, susrećemo s istom nepopustljivošću historiografije da prilikom istraživanja uzme u obzir i književno stvaralaštvo, poeziju naročito, iako je poezija odličan istorijski izvor vredniji upravo zbog nesvesnosti namere da svedoči svom vremenu. Zapravo, ne samo svom vremenu, ona je svedočanstvo vremena u njegovoj celosti – trenutka u vremenu kada je nastala, ali i davne prošlosti jer jezik u pesmi uvek nas vraća i nečemu praiskonskom „magičnom jedinstvu mišljenja i dešavanja koje nam puno slutnji odzvanja iz sutona pravremena“.² U svom eseju „Pohvala ludosti“ Čarls Simić nam sa sigurnošću tvrdi da kad bi se Sapfa nekim čudom vratila iz mrtvih i ugledala svu gužvu i saobraćaj modernog sveta, u prvi mah sigurno bi se užasnula, ali čim bi joj preveli nekoliko savremenih lirskih pesma, osećala bi se kao kod kuće. Čini se da toj tvrdnji možemo pokloniti bezuslovnu veru.

Bilo bi dobro da se ovde podsetimo toga da svako tumačenje neke pojave stiže do svoje granice tamo gde prestaje jezik, ali da ta granica postoji jedino kroz jezik. Poimanje, razumevanje leži izvan jezičke sposobnosti, u domenu je intuicije. Jezik postavlja granice spoznaji, a poezija na neki, moglo bi reći, mističan način uspeva da pervaziđe to jezičko ograničenje iako su reči njeno jedino oruđe.

Kao što smo naveli, tvrdnji Čarlsa Simića možemo verovati iako je ona intuitivna i, samim tim, u naučnom smislu neutemeljena, te stoga i neupotrebljiva. A ona to svakako nije. „Racionalna istina i život su oprečni“, govorio je španski filozof Migel Unamuno. Mi bismo rekli da nije, da je potrebno pomiriti ih, da racionalna nauka prihvati intuitivno i sve ono što leži izvan jezičke sposobnosti, čemu, paradoksalno, pripada i svet poezije, kako bi što bolje razumela neku pojavu.

Ovde donosimo nekoliko pesama kanadske pesnikinje P. K. Pejdž kao primere pesama-istorijskih izvora. One nam otkrivaju ne samo unutrašnje biće pesnikinje ili njen doživljaj sopstvenog vremena, već i istorijske činjenice i opise istorijskih događaja koje je zvanična historiografija zaboravila, ili je prešla preko njih, ili su one prosto nestale iz kolektivnog pamćenja. Takođe, one nam oslikavaju epohu zapadnog sveta u prvoj polovini 20. veka u svojoj punoći, dodajući mnoge slojeve slici izgrađenoj na osnovu podataka naučne historiografije.

Danijela Jovanović

¹ A. Malraux, *Neizvesnost čovjekove avanture i književnosti*, prev. Alka Škiljan, Naprijed, Zagreb, 1979, str. 5.

² H. T. Gadamer, *Filozofija i poezija*, prev. Saša Radojčić, Službeni list SRJ, Beograd, 2002, str. 57.

ECCE HOMO

London je tad imao vremena da visi po galerijama.

Išli smo zajedno u galeriju na Lester skveru,
Epštajna su izlagali.
Dok smo išli, rekao si:
„Poligamiju bi trebalo legalizovati... monogamija je mrtva.“
Vihor ptica ti je zaustavio reči.
„Kad smo već kod ptica“, rekao si,
„posuli smo katranom i perjem njegovu *Rimu*.³
Ne... ne ja... već moj narod.
Čudni smo mi ljudi,
neartikulirani, a opet...
Ah! Evo ga to mesto.“

Ušli smo u galeriju,
ali najbolje se sećam
svog prolaska kroz vrata sopstvenog uma
s Rimom, kao svojom domaćicom,
koja mi govori, isto što i ti:
„Monogamija je mrtva.“

Ljudi nikad ranije nisu tako pričali.
Obično bi govorili:
„Vreme napolju je divno.“
Ili, kad bi se potrudili:
„Voleo bih da nisam pročitao
tu Kroninovu groznu knjigu, opscena je.
Šeširdžijin zamak se zove...
Nije trebalo da je pročitam.“
Nisam ni slutila da mi je naglo buđenje bilo potrebno.

Ušli smo u malu sobu gde je *Ecce Homo*⁴ stajao,
ali za mene ona je bila prazna.

³ Ser Džejkob Epštajn (Jacob Epstein, 1880–1959), američko-britanski skulptor, jedan od pionira moderne skulpture. Godine 1925. njegov bareljef „Rima“ koji je postavljen u Hajd parku u Londonu u čast Vilijama Hadsona, prirodnjaka i pisca iz 19. veka, izazvao je veliku kontroverzu. Artur Konan Dojl i mnoge druge ličnosti iz sveta umetnosti i javnog života potpisali su peticiju da se bareljef ukloni jer predstavlja „umetničku anarhiju“. Rima je bila izmišljeni lik iz romana Vilijama Hadsona, devojka-boginja prirode. (*Prim. prev.*)

⁴ Epštajnova skulptura Isusa koja je, takođe, svojevremeno izazvala veliku kontroverzu u Engleskoj iz više razloga, ponajviše jer podseća na skulpture karakteristične za antički period južnoameričkih civilizacija. (*Prim. prev.*)

Bila sam i dalje s Rimom, pričala o poligamiji.

A onda sam ti osetila ruku

kako me steže za rame

i čula sam te kako uzbuđeno kažeš:

„Da bismo razumeli skulpturu,

moramo zaboraviti Hrista,

ovo je moćni bog. Bog začet

u glavama proroka,

pravo iz njihovih užasnutih misli.

Ovo je bog pošasti,

ne Hrist koji je umro

za čovečanstvo – lepi, nežni dečak,

razdragan, sanjar.“

„Pre nego što ga vidiš“, rekao si,

„seti se, seti se da to nije Hrist.“

Pogledala sam i mala soba je bila ispunjena silom,

silom straha u kamenu,

bezgraničnom i okovanom.

Meso koje je pokrivalo kosti

činilo se kao sama kost,

užasna, sveta... nije se moglo doći do daha –

Čovek, deformisan, jakih bokova,

Bog smrti,

u maloj sobi u galeriji na Lester skveru,

tiho stoji.

„Ima mnogo toga što ne znamo“,

okrenuo si se ka meni.

(Evo čoveka, Rima, poligamija!)

„Mislim da bi trebalo da nađemo neko tiho i prijatno mesto da popijemo čaj.

Da razmislimo“, rekao si.

Klimnula sam glavom. „Da razmislimo“, rekla sam.

I poput mladog stabla izbacila sam bojažljivi izdanak

i pomolila se da dođe dan, divan dan kad će ono poneti svoj prvi plod.

I iznenada bili smo ponovo na vazduhu.

London je tad imao vremena da visi po galerijama.

ITALIJANSKI RATNI ZAROBLJENIK⁵

SAD, 1946.

Sa sobom je doneo više osećaj za zemlju nego za oružje
transportovan u neprijateljsku zemlju u koju je stigao
kao što bi dete stiglo.

Drugi, tvrdih srca, putovali su
pravo u Ameriku. On, bezazlen,
pronašao je tamo Italiju u brdima i cveću.

Niko ga nije tukao. Kroz varljivu svetlost i sunce
otkrio je bogato zemljište, sigurnost.
U maslinama i pomorandžama prepoznao je dom,
rascvetali cvetovi lukovica
bili su mu poznati poput imena svetaca.

Sve dok sjajni auto nije uz škripu prošao kroz kapiju
provezao se pored njega koji je klečao i dve
devojke kao s obojenih fotografija izvirile kroz prozor
i zasule ga nerazumljivim rečima poput kamenja,
zatim stale i prostrelile pogledom traku oko njegove ruke,
bio je siguran.

I našao se tad u Americi.
Stranoj i čudnoj i udaljenoj.
Mitskom mestu gde su odlazili njegovi rođaci
svaki s torbom i okićen oproštajima
i o kojima više nikad ništa nije čuo.

Postao je stranac, bez jezika.
Brda su sad štrčala kao bodeži,
cvetovi su se došaptavali, spletkarili protiv njega.
Traka oko njegove ruke se spustila,
postao je sam u sivom pejzažu
gde je sunce naglo eksplodiralo
potamnelo i više nije grejalo.

⁵ Malo je poznato da je tokom II svetskog rata u Ameriku interniran veliki broj nemačkih i italijanskih ratnih zarobljenika, preko 400.000, posle uspešne savezničke akcije u Severnoj Africi 1943. Logori su se nalazili u gotovo svim američkim saveznom državama. Raspušteni su posle 1946. godine. Tokom svog zarobljeništva u SAD, mnogi italijanski zarobljenici su radili na farmama. (*Prim. prev.*)

NESPOSOBAN DA MRZI ILI VOLI

Ugledavši kopno, sve mu je došlo naglo i svetlo –
iznenadni let galebova i svetlina talasa.
Taj novi pogled ga je učinio strancem
i sad, kad više nije bio jedan od momčadi, bio je sasvim sam
i izgubljen u masi u koju je urastao
tokom morskog putovanja; bio je stidljiv
čak i s prijateljima, kopno mu je unosilo nervozu.

Kad je brod pristao, stajao je na palubi
čvrsto pritisnut ostalima. Do autobusa koji
ga je vozio u kamp bio je
isti kao i drugi – mladić u kaki uniformi,
oslobođen, koji se vraća s Istoka.
Iako je čeznuo za slobodom, bilo mu je teško
da zamisli šetnju ulicom
razgovor s devojkom
glas devojke.

Bilo je to skoro kao da su mu se nekakvi obrisi nalazili pred očima
koje nije mogao u potpunosti da vidi niti da vidi kroz njih;
kao da su ispred njega bili drugi
koji su mu delimično zaklanjali pogled, koji su mogli
nerazgovetno da pričaju ili čak plaču samo ako bi otvorio usta.

Na trenutak je pozeleo da ne mora da ide na obalu
u taj nepoznati grad prijatelja. Već ih je gradonačelnik
pozdravio preko radija,
ispao bi budala i zbog sirena koje su zavijale i vrištale,
ljudi na dokovima su jecali zbog njega
i svuda su se maramice i zastave vijorile, ali on je
stigao iz bezimene zemlje.

Tri godine je sanjao o ovom trenutku i kako trčeci
prosto razdire vazduh svojim osmehom;
sanjao je da će mir momentalno zameniti rat.
Ali sad je stigao kući, sprema se da se iskrca i plaši se
tog prevelikog prostora i preterano plavog neba
i najzad shvata da je većina njegovih snova bila laž
a on i dalje zarobljenik,
da nije u stanju da bude slobodan bilo gde,
da mrzi neprijatelja kao što su želeli od njega
ili da voli svoje sugrađane kao što bi sâm želeo.

ŠTRAJK BANKARSKIH SLUŽBENIKA⁶

Kvebek, 1942.

Kad je došlo vreme,
posle istorijskog čekanja,
bili su spremni u svojim štrajkačkim jaknama
i ispisanim parolama „En Grève“⁷
da se suoče s poznatim ulicama
i tvrdim seržom na kolenima i laktovima
policajaca.

Osećali su pritisak vremena,
stolovi i šalteri i pultovi s rešetkama
u njihovim očima izgledali su kao strateška odstupnica
a stalno ista, nesmenjena štrajkačka straža
bila je obeležena za sva vremena.

U najbližjoj crkvi su goreli
plamenovi svetih sveća,
u njihovim odjednom tuđim domovima
obroci su im postali hladni i kruti kao što su krute religiozne slike,
a metak s natpisom „otpušten“
bio je zabijen u njihove lobanje.

A opet sa dna⁸ sigurnosti uspeali su se
pokretnim stepenicama⁹ do poraza,
srca u grudnom košu su bolela, ruke su im bile teške;
neodlučni
samo su prodrimali čvrstu uzdu
kao što nevrete tek dotakne gvozdeni grad.

*(S engleskog prevela **Danijela Jovanović**)*

⁶ Zbog niskih nadnica i loših uslova rada uključujući i neplaćeni prekovremeni rad, kao i traženje dozvole od uprave banke za sklapanje braka, bankarski službenici u Montrealu su tokom 1941. godine organizovali sindikat s namerom da poboljšaju uslove rada. Uprava banke je na to odgovorila optužbama da sindikat održava veze s komunistima, pritiskom na zaposlene uključujući davanje otkaza. 30. aprila 1942. bankarski službenici su podigli štrajkačku stražu ispred podružnica BCN banke (Bancue Canadienne Nationale) i time izveli prvi štrajk bankarskih službenika u kanadskoj istoriji. Mnogi od štrajkača su se vratili na posao posle prve nedelje štrajka, dok je njih 39 ostalo u štrajku. Štrajk se zvanično završio 23. maja nakon što je banka otpustila preostalih 39 štrajkača, čime je bilo okončana i sindikalna organizacija bankarskih službenika. (*Prim. prev.*)

⁷ Fr. „U štrajku“. (*Prim. prev.*)

⁸ Upotrebljena je reč *cellar* čije značenje može biti i najniži službenički rang. (*Prim. prev.*)

⁹ U pitanju je igra reči jer je upotrebljena reč *escalator* koja takođe označava periodično povećanje nadnica/cena. (*Prim. prev.*)